

ВИКЛАДАЧ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПОЛЬЩІ: МІСІЯ, ПРОФЕСІЯ ЧИ ЯК КОЖНА ПРАЦЯ?

відповідних наказів МОН України №58 від 27.01.2007 р. (підпункт 6.7) та № 604 від 13.07.2007 та з метою здійснення нормативного та навчально-методичного забезпечення вдосконалення підготовки фахівців з вищою освітою МОН України видало наказ №897 від 11 жовтня 2007 р., який визначає переліки базових ВНЗ та склад робочих груп з розроблення ГСВО (до робочих груп залучені понад 1660 спеціалістів із провідних ВНЗ України). Цей наказ регламентує, зокрема, порядок розроблення, подання, проходження експертизи, погодження і затвердження складових галузевих стандартів вищої освіти (ОКХ, ОПП, засоби діагностики рівня якості

освітньо-професійної підготовки фахівця). Вказаний порядок є похідним і базується на положеннях наказу Міносвіти України від 31.07.1998 р. №285 зі змінами та доповненнями, що введені розпорядженням МОН України від 05.03.2001 р. №28-р.

Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти МОН України розроблено Комплекс нормативних документів для розроблення складових галузевих стандартів освіти, що представлений листом МОН України від 31.07.2008 р. №1/9-484.

Інститут інноваційних технологій та змісту освіти

Стаття надійшла до редакції 27.10.2008

УДК 378.124 (438)

Марія Чепіль, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка,
доктор габілітований, професор надзвичайний
кафедри історії виховання і порівняльної педагогіки
Університету імені Марії Кюрі-Скłodовської
м. Люблін, Польща

Ришард Куха, доктор габілітований, професор звичайний
кафедри історії виховання і порівняльної педагогіки Вищої педагогічної школи
м. Рики, Польща

ВИКЛАДАЧ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПОЛЬЩІ: МІСІЯ, ПРОФЕСІЯ ЧИ ЯК КОЖНА ПРАЦЯ?

У статті з'ясовано роль викладача у різних типах вищих навчальних закладів Польщі. Автори прагнуть подати власне бачення цієї проблеми: викладач виконує місію, викладач – це професія, викладач – це як і будь-яка праця. Сьогодні пошук нової формули едукативності і вищого навчального закладу, де б знайшли відображення найкращі університетські традиції, потреби сучасної неоднозначної освітньої дійсності, традиційне поєднання “викладач – студент” могло б отримати нову якість.

Ключові слова: сучасний викладач, вища школа, освітня діяльність, приватні вищі школи, професійні кодекси, “викладач-студент”.

Постановка проблеми. Актуальним завданням сучасної науки є підготовка наукових кадрів. Сучасний викладач – це передовсім висококваліфікований фахівець, який досконало володіє своєю професією, знає психологію, прагне систематично поширювати і поглиблювати загальні та професійні знання, перебуває у постійному творчому пошуку, прагне досягти високого рівня майстерності. Упродовж XX – XXI ст. підходи до цієї проблеми зазнавали значних трансформацій залежно від соціально-

політичних вимог, стану суспільства, ідеології освітньої політики тощо. В останні роки відбулося багато змін в організації освітнього процесу, діяльності в вищій школі як України, так і Польщі. Географічне положення Польщі визначає не тільки міжнародну стратегічну політику безпеки українського народу, а й дружні взаємовідносини між людьми, що проживають в різних державах.

Аналіз останніх досліджень. Проблема ролі і статусу викладача у вищій школі знайшла відображення у багатьох публікаціях українських

ВИКЛАДАЧ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПОЛЬЩІ: МІСІЯ, ПРОФЕСІЯ ЧИ ЯК КОЖНА ПРАЦЯ?

(А. Бойко, Л. Романишина, Г. Терещук, О. Сухомлинська та ін.) і польських (Й. Башкевич, А. Бжезінська, Р. Пахоцінський, А. Шерляг, Т. Чеховський та ін.) авторів, була предметом наукових дискусій в обох країнах. Згадувані питання і проблеми освіти в Польщі й Україні стали предметом міжнародних педагогічних досліджень “Спільний європейський освітній простір та освітні перетворення в Польщі й Україні”. Результати цих досліджень частково представлено під час наукової конференції у м. Люблін (13 – 14 листопада 2006 р.), яка згуртувала викладачів багатьох польських осередків вищої освіти і численну делегацію дослідників Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка [5]. Згодом 20 – 21 вересня 2007 р. Ці дискусії продовжилися під час міжнародної науково-практичної конференції “Формування цінностей сучасної особистості” у м. Дрогобич. Результати цих обговорень публікувалися на сторінках часопису “Молодь і ринок” (№ 8, 9, 10 за 2007 р.).

Мета статті – розкрити роль викладача різних типів вищих навчальних закладів Польщі у суспільстві, його статус і призначення.

Виклад основного матеріалу. Серед розмаїтих перемін, які є результатом сучасних трансформаційних, глобалізаційних чи інтеграційних процесів, повинні бачити і ті, що відбуваються в освіті й освіті Польщі. Вони стали початком реформування шкільництва на всіх рівнях, і вищого зокрема. Напрямок реформ визначається передовсім ідеологією неолібералізму, яка започатковує ринок і предметність процесу навчання й наукових досліджень, політикою сучасних держав, які відкидають стратегію повного фінансування діяльності вищого навчального закладу з громадських фондів, а також через потребу інформаційного суспільства у компетентних працівниках у галузі використання математики, природничих наук і різноманітних технологій [8, 3].

Безпосередньою консеквенцією здійснюваних реформ є потреба зміни мислення про вищу школу, її місію, стосунки до студента і випускника. Найважливішою метою вищої освіти є освіта випускників, які повинні бути не тільки “добре підготовлені на рівні знань і вмінь до розв’язання складних завдань у різних ділянках суспільного життя [...]”, не тільки повинні ці завдання виконувати творчо, повинні бути аніматорами змін у середовищах, у яких їм доведеться працювати, і самим генерувати як проблеми, завдання для себе, так і способи їх розв’язування. Тільки тоді суспільство як цілісність може відчувати віддачу

з вкладених у вищу школу інвестицій і – що найважливіше – може успішно розвиватися. Тільки тоді люди з вищою освітою будуть дійсно носіями змін на рівні суспільства [3, 17 – 18].

Варто однак зазначити, вищу школу як об’єднання освітніх інституцій не повинні розглядати винятково через призму даної держави і її інтересу, даного суспільства, культури, економіки, чи також самих учасників процесу навчання і виховання, тобто студентів, викладачів і дослідників. Існує дуже широка глобальна й європейська перспектива, яка висуває нові вимоги щодо вищої освіти, а в її основі знову з’являється неоліберальна ідеологія, яка проголошує потреби опрацювання плану реструктуризації вищої освіти, підґрунтям якої повинні стати: допомога, навчання і розвиток інформаційного суспільства, тобто володіння компетенціями з галузі інформаційної технології, пропагування і втілення економічних знань, а також необхідність творення людського капіталу. Опирається це на індивідуалізацію вмінь, які повинні виявлятися у процесі колективної праці чи в мережі [8, 42 – 43].

Результативне здійснення окреслених найважливіших завдань не було б можливим у рамках “академічної ізоляції” вищої школи. Сучасність примушує її до відкритості – не без внутрішніх супротивів в організаційній сфері та людській натурі – на потреби багатовимірної дійсності, дуже активного включення до процесу творення Європейського Простору Вищої Школи (European Higher Education Area) і Європейського Дослідницького Простору (European Research Area), до участі у здійсненні ідеї Знань про Європу (European of Knowledge) [9, 14].

Еволюція моделі нової ери вищої школи у глобалізаційному світі. Політика, яка велася щодо європейських вищих навчальних закладів, зокрема університетів, набиравала періодичного характеру тільки у XVIII і XIX століттях і тісно пов’язувалася з концепцією держави нової ери. Процес відходження від концепції академічної корпорації розпочався із хвилею зростання рангу і значення освітнього абсолютизму, який спонукав збільшення нагляду і контролю держави над освітою підростаючого покоління на всіх етапах навчання. У цей спосіб все шкільництво перебувало в рамках діяльності державних бюрократичних систем. Це спонукало початок відходження вищих навчальних закладів від моделі традиційної корпорації і її перебудову в інституцію. Слід додати, що інституалізація відбувалася не тільки через розбудову бюрократично-адміністративних функцій, до того ж дуже формальних, а й у результаті ступеневої

ВИКЛАДАЧ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПОЛЬЩІ: МІСІЯ, ПРОФЕСІЯ ЧИ ЯК КОЖНА ПРАЦЯ?

ліквідації залишених корпоративних атрибутів. Однак найважливіші зміни стосувалися не тільки ідеї, а й організації функціонування ВНЗ, зокрема університету. А це означало, що ВНЗ ставали не просто міцно пов'язані з державною адміністрацією. Майже до сьогодні важко говорити про спільну модель урядової політики щодо ВНЗ у провідних державах європейського континенту [9, 20 – 21].

До цього часу тривають дискусії про статус ВНЗ і державну політику щодо їх функціонування, про свободу у сфері наукових досліджень і автономії закладу. Це не просте, а істотне завдання, підняте не тільки через саме академічне середовище. Ранг цих дискусій постійно зростає в міру щоразу ширшого відкриття ВНЗ щодо зовнішнього світу і правил так званого “вільного ринку”. Досі, однак, неможливо розв'язати проблему автономії ВНЗ щодо оточуючої дійсності. Не підлягає також сумніву, що ВНЗ не повинна презентувати ізоляційні тенденції щодо зовнішнього світу, в якому і для якого існує та діє. Популярна майже до сьогодні формула ВНЗ як збюракритизованої інституції на зразок адміністративного уряду поволі відходить у минуле. Сучасна вища школа повинна враховувати багату і різноманітну академічну традицію, з еластичною діяльністю, ефективністю і вмінням співпраці з оточенням [1, 4 – 5].

У контексті поглядів М. Гібсона, Б. Яловецький обґрунтовує тезу переходження економіки від моделі “фордівської” до “постфордівської” стосовно до вищої школи є це процесом відходу від давнього “картезіанського” парадигмату до нової “посткартезіанської” моделі. На думку М. Гібсона, у першій моделі постановка проблем і їх розв'язання проходить відповідно до інтересів академічного середовища. Натомість в іншій моделі наголошується на застосуванні знань. Попередня структура вищого шкільництва була ієрархічна і дисциплінарна, а теперішня має горизонтальний і міждисциплінарний характер. Натомість компетенції з однорідних перетворюються на гетерогенічні. Посткартезіанська модель відзначається знанням, творчістю у контексті застосування, міждисциплінарністю, різноманітністю, організаційністю, більшою відповідальністю перед суспільством і розширеною системою контролю якості [6, 14].

До згаданих вище ознак слід додати зрослі вимоги вищої школи у творенні регіональних і локальних мереж інновацій та означеного культурного клімату, що негативно впливає на прийняття рішення про локалізацію нових підприємств у відокремленій місцевості чи

локальних середовищах. Діяльність вищої школи має значний позитивний елемент у процесі творення позитивного іміджу даного регіону чи окремої місцевості, допомагає пошуку нових інвесторів, створюючи чергові місця праці

Вища школа може щораз більше сприяти регіональному розвитку тоді, коли пропонує не тільки поступ у сфері технологій, а й одночасно пропонує широкі можливості жителям окремого регіону для навчання і вдосконалення, стають істотним чинником регіонального розвитку попри зменшення коштів на навчання. Це сприяє процесу демократизації освіти на вищому рівні. Вищі школи у регіонах є осередками навчання і здобуття знань, істотним елементом місцевого культурного середовища й значущим елементом позитивного образу місцевості чи даного регіону як цілості.

Згадувані позитивні приклади освітньої й організаційної діяльності вищих освітніх інституцій, зокрема приватних, не повинні приховувати негативні сторони. Є багато інституцій з дуже низьким дидактичним і науково-дослідницьким рівнем, оскільки засновники налаштовані на досягнення максимальних прибутків. У багатьох з них бракує науково-педагогічних працівників, і вони з труднощами можуть виконувати навіть мінімальні вимоги наглядових органів, зокрема Головної Ради Вищого Шкільництва, передусім Державної Акредитаційної Комісії. Підготовку наукових кадрів зі ступенем кандидата (доктора) і доктора наук (доктора габілітованого) здійснюють державні навчальні заклади. Дві третини докторських і більше половини кандидатських дисертацій захищається у чотирьох найбільших освітніх інституціях [6, 14].

Варто зазначити, що лише кільканадцять приватних вищих навчальних закладів Польщі репрезентують дуже високий освітній рівень. Передусім це ВНЗ, які функціонують від 90-х років минулого століття, мають багато студентів, новітні і добре оснащені будинки, навчально-дидактичне забезпечення. Тут не тільки навчають не гірше від провідних польських державних ВНЗ, а й роблять це вправніше і сучасніше, чим складають значну конкуренцію для малоефективних державних навчальних закладів.

Ці великі і добре оснащені приватні вищі школи, що дбають про стабільні і щораз частіше власні кадри, упродовж найближчих років будуть непогано конкурувати на ринку вищої освіти і прагнути до статусу приватного університету. Можна також припустити, що гроно молодих і більш експансивних молодих науковців буде працювати на постійній основі [6, 14 – 15].

ВИКЛАДАЧ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПОЛЬЩІ: МІСІЯ, ПРОФЕСІЯ ЧИ ЯК КОЖНА ПРАЦЯ?

Приватні вищі школи Польщі були однією з найповажніших інновацій процесу трансформації. Це свідчить про величезний професіоналізм польських учених, котрі зуміли відкрити кілька сотень вищих шкіл в існуючих академічних середовищах, а також у місцевостях, які не мають відповідних академічних традицій. Це була суспільна відповідь на потреби і попит громади, а ще більш – на незадоволення існуючим порядком функціонування державних вищих навчальних закладів.

Приватна вища школа навчає всіх слухачів на платній формі навчання, але в принципі не зорієнтована на прибуток, хоча зароблені фінансові надбавки спрямовує на розбудову інфраструктури і придбання відповідного оснащення. Тим часом державні школи навчають студентів на денній формі навчання безкоштовно, натомість заочна форма навчання – високооплачувана. До того ж, державні вищі школи користуються державною дотацією, проводять інтенсивну комерційну діяльність, без якої не змогли б утриматися. Це загалом є діяльністю, що суперечить конституції Польщі, яка гарантує слухачам безплатне навчання незалежно від форми (денна чи заочна). Характерна риса цієї процедури – тяжіння до максимального прибутку і мінімізація вимог до кандидатів на заочну форму навчання. Це загалом негативний результат політики держави щодо вищої школи [6, 13 – 16].

Своєрідною особливістю приватного вищого навчального закладу в Польщі є його більша відкритість щодо студентів, вихідців з малих містечок і сіл, а також з робіничого і селянського середовища. На це є багато причин: по-перше, відбір на денну форму навчання у державних ВНЗ до недавнього часу відбувався на конкурсній основі (здача вступних екзаменів), у якому більші шанси мала міська молодь, передусім з відомих центрів академічного навчання, престижних ліцеїв та інтелігентних родин. Загалом державні вищі навчальні заклади ставали своєрідним знаряддям додаткової є суспільної селекції і відтворення так званих вищих суспільних верств.

До того ж, вищі навчальні заклади, нагромаджені у великих містах, були недоступні для молодих людей з провінції, передусім з матеріальних причин (високі кошти утримання молодої особи у великому місті). Усе це складало додаткове матеріальне навантаження для менш заможних кандидатів на навчання. Тим часом багато приватних вищих шкіл діяло в малих центрах, їх доступність була більшою, на навчання витрачалося менше коштів, ніж на утримання у великих академічних центрах. У результаті

приватні вищі навчальні заклади в окремих аспектах стали інструментом вирівнювання освітніх шансів. Крім того, ці установи характеризувалися більшою програмною гнучкістю (еластичністю) і застосуванням профілю навчання до змінних умов ринку праці.

У результаті приватна вища школа в Польщі є – принаймні в певному діапазоні – інструментом вирівнювання освітніх можливостей для підростаючого покоління мешканців малих містечок і сільської місцевості.

Однак варто зазначити, що до цього часу державні ВНЗ у Польщі ще від закінчення Першої світової війни функціонують відповідно до усталеної моделі, опираються на ідеї В. Гумбольдта, які пов'язують процес наукових досліджень з дидактичною діяльністю. Їх структура виразно вимальовує відокремлену ієрархію авторитетів, значний рівень автономії і виборність на чотирилітню (сьогодні) каденцію одноособових органів. Процес прийняття рішення є довготривалий і торкається навіть дріб'язкових питань. Натомість приватні вищі школи мають колегіальну систему керівництва, а рішення на загал приймається одноосібно, коли сенати і ради відділів є дорадчими органами. У результаті державні ВНЗ функціонують обтяжливо і ало еластично, а приватні швидко реагують на зміни, в освітніх потребах модифікованого ринку праці [6, 20 – 21].

Про місію викладача в стані розгубленості і невпевненості. Науковий провайдер (постачальник) чи ринковий гравець?

Викладачі вищої школи, парламентарі та охоронці порядку, учні й студенти, вчителі та інженери, підприємці і бізнесмени, лікарі та військові, працівники засобів масової інформації і так звані правники і працівники адміністрації, духовенство і комірники, працівники науки та неграмотні, мають власні кодекси, норми поведінки, живуть і діють за ними. Представлений перелік не вичерпує переліку професій, що характеризуються відомостями власних наказів і заборон. Також варто зауважити, що з метою їх модифікації скликаються комісії і групи експертів. Інколи вони дискутують дуже довго, а затяті дискусії та суперечки інколи тягнуться роками.

Люди з сатиричним поглядом на дійсність розповідають, що професійні кодекси і – це не що інше, як ознака середовища мегаломанії, високих амбіцій або добре прихованих комплексів. На їх думку, аспірації до власної професійної етики, передовсім прояв суму за авторитетом і престижністю у суспільстві, а також власна потреба доцільності чи навіть домінації над

ВИКЛАДАЧ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПОЛЬЩІ: МІСІЯ, ПРОФЕСІЯ ЧИ ЯК КОЖНА ПРАЦЯ?

іншими. Важко не погодитися з Т. Чеховським, який зазначив: “У час нагальних суспільних перемін і поєднаних з ними переоцінок [...] усталена традицією система деонтології і приналежних до неї ідеалів досконалості залишається розбитою. Що раніше зобов’язувало як наказ обов’язку і гідності, сьогодні перестає бути пересторогою” [4, 229]. Явища перевищення усталених досі правил і норм зустрічаються з осудом, який послаблюється з плином часу, а також поширенням нових звичаїв. Виникають вони тоді, коли інтенсифікації підлягає процес “перенавчання” моральних та звичаєвих норм, які мають місце у різноманітних суспільних середовищах і взаємних відносинах між ними. Це означає, що оновлення потреби та пропозицій установлених нових правил поведінки є відчутним саме тоді, коли дотеперішні норми й способи діяльності і поведінки перестають бути очевидними.

Сьогодні передовсім враховується продуктивність і дієвість, які вимірюються критеріями прибутку, коли правила і принципи технічного поступу щораз частіше ламають бар’єри, поставлені системою моральних цінностей, часто зіштовхуючи її на маргінес професійного життя. Це епоха, в якій поняття “гонору” і “професійної гідності” втрачають свій сенс і значення. Безсумнівно, це впливає і на людські відносини, які проявляються у сферах суспільного життя поза професією. Тільки цим можемо пояснити поширені в багатьох середовищах заклики, коли представники так званої престижної професії з погляду моральних цінностей (священники, учені, лікарі, політики) виступають не тільки в ролі професійних авторитетів. Однак можливість втілення цих надій зумовлена не тільки доброю волею і піддатливістю змісту, вміщеного у моральних нормах, а й здатністю до самостійної моральної рефлексії. Необхідною умовою є рівність матеріальної незалежності кожного професіонала і пов’язані з нею почуття матеріальної суспільної безпеки. Зазначимо, що про професійну моральність можна і треба говорити тільки тоді, коли маємо реальні можливості зробити власний моральний вибір, не зв’язаний з вибором “бути чи не бути” чи “жити або померти” [7, 37].

Поміркуймо над тим, чи в існуючих суспільних і матеріальних умовах викладач вищої школи має почуття матеріальної та суспільної безпеки? Маємо надто багато прикладів, взятих з життя, хоча це явище в середовищі працівників ВНЗ в Польщі та в інших країнах Середньої і Східної Європи не є розповсюдженим. Діяльність

міжнародної організації Scholars At Risk умовно підтверджує сформульовану тезу [7, 37–38]. Це знайшло відображення у твердженнях З. Найдера, який підкреслює, що професійна чи суспільна група може виконувати місію або управляти моральною рефлексією як істотною частиною едукативних починань, але тільки за умови досягнення необхідного матеріального рівня життя. Це перебуває у принциповій суперечності з працевлаштуванням викладачів на декількох посадах у різних ВНЗ, гонитві за додатковим заробітком. Як у цих умовах викладачі ВНЗ можуть реалізувати високу місію, коли проголошені ідеали, принципи поступу досягли бруківки?

Не погоджуючись з умовами життя і праці сьогодні, часто викладач ВНЗ повертається зі своєї рефлексії до ідеалізованих минулих часів, до незаперечних у той час авторитетів, а також до однозначних ситуацій. Повертаємось по-новому до древніх мудреців, філософів, теологів, пригадуємо Болонію, Падву, Сорбонну, Оксфорд чи університетську реформу В. Гумбольдта. Забуваємо у своїй тузі, що минулі часи не завжди були пов’язані з суспільним авторитетом викладача університету однаковим з позицією королівського чи духовного службовця багатшої парафії. Дуже рідко професори мали матеріальний комфорт. Від епохи середньовіччя це було на загал неоднорідне (посварене) середовище, повне різноманітної фрустрації, суперечливе і досить пасивне, пристосовницьке до прийняття готових стандартів поведінки щодо всякої влади. У ВНЗ болонського типу студенти не “розпещували” своїх учителів високими винагородами, що змушувало їх шукати додаткове місце працевлаштування. Натомість у ВНЗ паризької моделі, поруч із незалежністю від студентів, професори були ригористично контрольовані через владу костелу і світську владу. Складно було говорити про переваги університету і професорів, які працювали у світі його хвали і спльондрування [2, 109–151].

У процесі еволюції університети та їх авторитет зростали поволі, у міру розвитку в них окремих галузей наук і поширення сфери наукових досліджень. Розповсюдження освіти, результати науково-технічних революцій, а також разом з ними демократизація знань сприяли росту культури науки як гарантії тогочасного кращого суспільного життя. Було це очевидною справою, оскільки у процесі зростання ролі і значення ВНЗ як інституцій (установ) великих надій брав участь викладач ВНЗ, який, на думку професора К. Твардовського, був слугою об’єктивної правди,

ВИКЛАДАЧ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В ПОЛЬЩІ: МІСІЯ, ПРОФЕСІЯ ЧИ ЯК КОЖНА ПРАЦЯ?

її представником і проповідником серед студентів і всього суспільства. “Служба це вершина і незмірно найвища, але одночасно така, яка вимагає не тільки відповідних інтелектуальних кваліфікацій і відповідних фахових знань, але також великого гарту духу і сильного характеру” [7, 39].

У міжвоєнну добу (1919 – 1939 рр.) професія викладача університету трактувалася як служба правді і Відродженій Польщі, а також як місія і одночасно покликання. У 1932 р. професор Я. Вільчинський з Університету Стефана Баторія у Вільні описав найважливіші принципи і звичаї, які традиційно творять так званий “академічний світогляд” – право філософів: без гніву і пристрасті потрібно вислухати протилежну сторону, істину товариша чи незалежність, скромність і гідність. Чи згадувані риси викладача зберегли сьогодні давню позицію і ранг у середовищі та суспільстві? Друга світова війна принесла з собою трагедію середовища польських вчених, коли половина з них не пережили війну і окупацію, а після закінчення збройних дій про переваги університету щораз складніше було говорити як на Заході, так і на Сході. На Сході ВНЗ мали служити комуністичним партіям і робіничому класові, на Заході натомість боролися за студентів, спонсорів і політиків, за гранти, дотації і громадські замовлення. Це, своєю чергою, негайно поділило на кращі і гірші. В 1950 р. А. Айнштайн писав про “приниження людини науки” [7, 39 – 40].

Куди іде місія викладача вищої школи в добу ринкової економіки і глобалізації?

Під кінець другої половини минулого століття суспільне і культурне обличчя ВНЗ, і, звісно, університету, а також їх роль, зазнали значних перетворень. Економічні перетворення вплинули на формування тотожності і місії ВНЗ значно більше, ніж еволюція університету протягом багатьох попередніх століть. Тоді, коли професор К. Твардовський говорив про переваги університету, в Другій Речі Посполитій діяло понад 20 ВНЗ, у них навчалося трохи більше 40 тисяч молодих людей, а дидактичний процес реалізовували щонайменше 4 тисячі працівників науки і викладачів (дидактів). У 1922/23 н. р. у Польщі було 17 вищих шкіл, у 1937/38 тільки 32 ВНЗ, 50 тисяч студентів і заледве 4 000 академічних викладачів. Після Другої Світової війни в добу Польської Народної Республіки, через багато років важливі зміни у цій сфері не наступили. Дуже довго поляки займали в Європі одне з останніх місць за кількістю фахівців з вищою освітою [7, 42].

Револьюційним переломом у цій сфері,

передусім з приводу темпів і сфери змін, став 1989 р., коли ПНР відійшла в історію. У 2004/5 н. р. у вищих школах навчалося 507 049 студентів, загальна кількість студентів у 427 вищих школах досягала майже 2 млн. Польський показник соляризації на рівні едукції вищої школи становить майже 40 %, що забезпечило державі одне з найвищих місць у європейській ранговій таблиці. Щодо кількості ВНЗ, то Польща займає перше місце в Європі. В останні роки кількість студентів ВНЗ збільшилася майже в 5 разів, тим часом кількість викладачів зросла лише до кількох десятків процентів. Згаданий розрив спровокував посилення явища працевлаштування у декількох вищих школах, що загрожує зниженню рівня якості освіти [7, 42].

Нагальний наступаючий процес масовості і демократизації навчання і всієї вищої школи у Польщі виявився спонтанним явищем, яке зовсім не було пов’язане зі свідомою освітньою і культурною політикою державної влади. До того ж, цей перелом мав місце без залучення додаткових коштів з народного бюджету. Дотація наукових досліджень і дидактичної діяльності ВНЗ залишилася на дуже низькому рівні. У результаті громадські (державні) і не громадські (приватні) вищі школи надають платні послуги для тієї частини людей, котра з багатьох причин приймає рішення про початок навчання і здобуття чергових ступенів і наукових звань. Високому попиту мусить, однак, відповідати і висока віддача, часто найшвидше організована, яка загрожує самому процесові і спричиняє інфляцію цінності здобутих дипломів, які сьогодні вже не оберігають від безробіття і не є чинником, що дає можливість займати високу кваліфікацію. Про яку після цього місію викладача можемо говорити, коли це щораз стає частіше стає явищем імітації дипломів і “субститутив” та реальних знань і вмінь, потрібних сьогодні на ринку праці. До того ж явищем надзвичайно складним до однозначної оцінки та інтерпретації вимог, висунутих до претендентів працевлаштування.

Висновок. Сьогодні вища школа визнає тих, які меншою чи більшою мірою заслужили на неї, дипломи ліценціатів, магістрів, докторів, докторів габілітованих і професорів ВНЗ, коли титул професора остаточно надає президент Польської Республіки. З метою одержання відповідного статусу надання наукових ступенів і вчених звань, а також освітніх послуг у межах означених напрямів і спеціальностей, вищі школи змушені проводити наукові дослідження і розповсюджувати їх результати у друкованому вигляді. Кілька сотень видавництв ВНЗ і сотні та

ВНЕСОК В. КУБІЙОВИЧА У РОЗВИТОК ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

тисячі наукових часописів, на сторінках яких опубліковані результати досліджень, щоб можна їх було подавати у відповідних рапортах і річних звітах. Кошти цієї творчості покривають студенти приватних вищих шкіл, у державних – бюджет держави. Інших можливостей дотації досліджень переважно немає, коли вони нікому не є потрібні, крім самих авторів. А може, варто поставити питання: чи місією викладача вищої школи не є – у звичайних умовах – пошук нової формули едукативної і вищого навчального закладу, яка краще пов'язувала нас як з найкращою університетською традицією, так і з потребами нової суспільної дійсності? У цьому контексті традиційне поєднання “викладач – студент” може одержати нову якість, а майбутнє вирішить, що робити зі складною і неоднозначною сучасною освітньою дійсністю на вищому рівні?

1. Auleytner J. *Edukacja bez granic.* – Warszawa, 2001. – 20 s.

2. Baszkiewicz J. *Młodość uniwersytetów.* – Warszawa, 1997. – 197 s.

3. Brzezinińska A. *Interakcyjny model edukacji w*

szkole wyższej/ Ewaluacja a jakość kształcenia w szkole wyższej/ Red. A. Brzezinińska, J. Brzeziniński, A. Eliaz. – Warszawa, 2004. – S. 17 – 52.

4. Czechowski T. *W sprawie deontologii pracownika naukowego // Pisma zetyki i teorii wartości.* – Wrocław, 1989. – S. 229 – 236.

5. *Europejska wspólna przestrzeń edukacyjna a przeobrażenia oświatowe w Polsce i na Ukrainie (1989 – 2006): Nadzieje i zagrożenie/ Pod red. M. Chepil i R. Kuchy. – Drohobycz – Lublin: Oddział Red.-Wyd. Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Iwana Franki w Drohobycz, 2007. – 498 s.*

6. Jałowiecki B. *Postkartejański model szkolnictwa wyższego // Edukacja jako czynnik rozwoju społeczności lokalnych małych miast. Rolanie państwowych uczelni wyższych w rozwoju lokalnym / Red. A. Iwanowska. – Pułtusk, 2004. – S. 13 – 22.*

7. Jastrzębski J. *Etyka i kodeksy uczonych // Problemy edukacji w szkole wyższej / red. Naukowa A. Szerlag. – Kraków, 2006. – S. 31 – 54.*

8. Pachociński R. *Kiwrunki reform szkolnictwa wyższego na świecie.* – Warszawa, 2004. – 142 s.

9. Szerlag A. *Funkcje szkoły wyższej w kontekście Procesu Bolońskiego // Problemy edukacji w szkole wyższej / red. Naukowa A. Szerlag. – Kraków, 2006. – S. 13 – 30.*

Стаття надійшла до редакції 19.11.2008

УДК 91 (477) “XX”

Інна Шоробура, доктор педагогічних наук, перший проректор
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ВНЕСОК В. КУБІЙОВИЧА У РОЗВИТОК ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

У статті висвітлюється внесок В. Кубійовича в розвиток географії України, аналізуються його праці. Особлива увага приділяється аналізу книги В. Кубійовича “Географія України й сумежних країв”.

Ключові слова: географічна характеристика, навчальний посібник, географічні нариси.

Постановка проблеми. В сучасний період відкриваються нові сторінки історії української географічної науки, які були не відомі широкому загалу пересічних українців. Серед видатних імен, що збагатили географічну науку своїм творчим доробком та громадянською мужністю, слід назвати професора Володимира Михайловича Кубійовича. На жаль, ім'я цього талановитого вченого на довгі десятиріччя опинилося в політні забуття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим аналізом доробку В. Кубійовича є матеріали конференцій (1995 р., 2000 р.), присвячених 95-річчю та 100-річчю від дня його народження, де всебічно оцінено природознавчий,

демографічний, виробничий, районознавчий аспекти діяльності вченого.

Глибокими є розвідки щодо оцінки досліджень В. Кубійовича О. Шаблієм, М. Влахом, М. Книшем та ін.

Мета статті – проаналізувати доробок В. Кубійовича щодо розвитку географії України, зокрема його навчальний посібник “Географія України й сумежних країв”.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні досить важко системно узагальнити багатопланові географічні дослідження В. Кубійовича через розпорошеність та обмаль інформації.

Володимир Кубійович народився в 1900 р. у Новому Санчі в Західній Лемківщині. З 1918 навчається в Ягелонському університеті в